

QUINA DEMOCRÀCIA VOLEM?

Ponència a càrrec d'Angelo Durval

*Sigui primer el pa,
després la llibertat.
La llibertat amb fam
és com una flor sobre un cadàver*

Pere Casaldàliga

POLÍTICA, RELIGIÓ I TRANSFORMACIÓ SOCIAL

Vivim en temps de predomini del pensament neoliberal, de les tesis del pensament únic i de la imposició de la ideologia de l'estat mínim.

Cal comprendre l'origen del liberalisme clàssic i l'entorn de l'anomenat “nou liberalisme” per tenir una idea de com és de fràgil la democràcia. De la mateixa manera, cal intentar conèixer les conseqüències dels ideals del neoliberalisme en les més diverses esferes del món post-modern.

Actualment les tesis neoliberals desencadenen el menyspreu als drets humans, principalment als drets socials i victimitzen milions o bilions de persones en tot el món amb el creixement de la misèria i la denigració de la dignitat humana, procés de violència mai abans registrat en la història de la humanitat. Si intentem comprendre les maleses de l'actualitat, no podem deixar d'analitzar el paper fonamental de la religió que tant pot desenvolupar una funció transformadora com de conformitat amb l'ordre establert.

En el món modern la immensa majoria de les persones cerca en els rituals religiosos una salvació personal i la satisfacció de desitjos immediats. La lògica de la revalorització del que és privat en contra del que és públic és característica d'un model polític i econòmic imposat i que s'insereix també en les relacions interpersonals i religioses.

D'aquesta manera les alternatives per a la inversió de la lògica perversa del neoliberalisme passen per la reconstrucció i enfortiment dels principis democràtics i per la recuperació de la religió representada per Jesucrist – religió no de la vida privada sinó de la vida pública i del compromís amb els oprimits i els exclosos: en l'opció pels pobres contra la pobresa en favor de la vida.

És en aquesta lògica que hem de radicalitzar un doble procés: primer de lluita per l'ampliació de la democràcia en totes les esferes de l'organització social i en segon lloc en la lluita per la recuperació dels drets humans. Aquesta seria la manera d'afrontar les polítiques neoliberals i construir nous models de transformació social.

AFEBLIMENT DE LA DEMOCRÀCIA: DEL LIBERALISME CLÀSSIC AL NEOLIBERALISME

Les concepcions del liberalisme clàssic comencen a finals del segle XVII i neixen de la defensa dels poders i funcions de l'Estat en oposició a l'Estat absolut i autoritari.

L'estat liberal es basava en la doctrina jusnaturalista segons la qual tots els homes, independentment de la seva pròpia voluntat, són portadors de drets universals i vàlids per a tots els pobles en qualsevol temps i en qualsevol lloc. La ideologia liberal es fonamenta en contraposició a l'absolutisme, que defensa un estat amb poders il·limitats tot defensant un estat nou fonamentat en el respecte als drets individuals entesos com a drets naturals.

El liberalisme econòmic es basa en la idea d'una comunitat universal independent i basada en la divisió del treball i en l'eliminació de l'escassetat. Els primers liberals tenien consciència de l'enorme desigualtat que patia la classe treballadora a l'inici del segle XIX i entenien que la superació de la misèria només seria possible amb la realització d'una activitat econòmica lliure. Les condicions materials dels treballadors només millorarien amb la implantació de la riquesa col·lectiva obtinguda amb la recerca individual ja que el desenvolupament de la indústria permetria la reducció dràstica dels valors atribuïts als béns de consum i un augment considerable del salari real. Preval, en aquesta ideologia liberal, la defensa d'una competició completament lliure per a assolir un màxim benestar. És la proposta de l'ideal de l'autonomia econòmica.

Quant a doctrina que limita l'estat, el liberalisme determina restriccions de poder per a l'actuació estatal mitjançant el decret de l'estat de dret.

En relació a les limitacions de les funcions estatals es concep l'anomenat estat mínim. L'estat de dret es tradueix en la regulació dels poders mitjançant normes generals fonamentals.

La declaració dels drets humans a finals del segle XVIII, va implicar l'alliberament de l'ésser humà i el cessament dels abusos estatals. Els drets de l'home eren considerats inalienables, irreductibles i indeductibles d'altres lleis o drets. L'home era sobirà i el poble era sobirà en qüestions de govern. Les idees liberals sorgeixen com a reacció contra l'estat totalitari i abusi moltes vegades lligat a poders sobrenaturals.

El liberalisme clàssic preconitza la garantia contra l'acció arbitrària de l'Estat. Malgrat tot, l'ideal d'autonomia econòmica que sustenta el pensament liberal clàssic és totalment incompatible amb la gran massa de miserables i amb el capitalisme sense escrúpols de l'actualitat.

El liberalisme real s'ha distanciat molt de l'ideal ja que, per a l'exercici dels drets econòmics i per a l'ús racional de la llibertat, és necessària la lliure participació en l'esfera de la producció, de la circulació i del consum. La ideologia liberal s'utilitza com a justificant de les enormes desigualtats socials que pateixen gran part dels estats capitalistes.

La propagació del model neoliberal en un món globalitzat implica el desenvolupament de les noves tecnologies i la consegüent mobilitat del capital financer i industrial. Els sindicats són més febles, les relacions laborals precàries...

En relació a la democràcia, també hi ha moltes diferències respecte de la seva idea original. Contra la idea original de govern del poble preval actualment un significat buit de la paraula democràcia. L'alternança en el poder és un dels pressupòsits del règim democràtic. La tesi del pensament únic fa que tots els governants siguin referents independentment del que s'hagi escollit a les eleccions.

La llibertat d'informació és una farsa en temps neoliberals ja que els mitjans de comunicació divulguen notícies d'acord amb els interessos de les grans companyies financeres. El desmantellament de la democràcia és perceptible sobretot en el menyspreu a la voluntat de la majoria, sempre sotmesa als dictadors del mercat.

Podem afirmar que, a Brasil, el dret de vot per a l'elecció de representants populars està consolidat. Malgrat tot, això vol dir que tot el poder emana del poble? Preval la voluntat popular? Crec que no. Finalment, la democràcia necessita també que siguin respectats altres drets, principis i valors entre ells la llibertat d'expressió.

El fet que arribin projectes populars als centres de govern no sempre es tradueix en realització de la democràcia a causa de la interferència del poder econòmic en les decisions polítiques sota l'amenaça constant de l'ús de la hegemonia dels mitjans de comunicació.

La sobirania popular no ho és simplement pel fet de la realització d'eleccions, ja que pot estar contaminada pels poders ideològics i econòmics. L'afebliment de la democràcia és una de les greus conseqüències de les pràctiques neoliberals. Els drets humans concebuts com a drets individuals, socials, econòmics i polítics són inassolibles per a milions d'exclusos amb l'adopció de les tesis del l'estat mínim que provoca la negació d'aquests drets.

Com parlar de democràcia global amb quasi tres milions de persones en el món vivint en l'absoluta misèria? Amb fam, sense feina, sense salut, i sense escola? Amb sis-cents milions d'éssers humans vivint amb escassetat d'aigua? Vivim un període d'ultratge a la dignitat humana amb la constatació dels horrors propagats pel neoliberalisme i la perpetuació de l'estat de l'eficiència penal en detriment del benestar social.

LA RELIGIÓ EN AQUEST CONTEXT

En relació a la religió assistim avui a un augment d'una religió del privat. Assistim a un creixement del neopentecostalisme -experiència viscuda també en el catolicisme i les esglésies de la reforma- amb la recerca de la salvació i de la curació com a elements individuals.

Hi ha una gran oferta de pràctiques religioses, com un gran supermercat de la fe, qüestió definida recentment pel teòleg Joao Batista Libânio: *“Vivim en una època de neopaganisme transvestit amb aparença religiosa. Molta experiència religiosa és poca experiència de Déu”*.

Vivim temps en què l'experiència de fe es revesteix d'un sentit individualista. És una fe sense conseqüències per a la col·lectivitat arrelada als elements subjectius de la postmodernitat en l'afany de la satisfacció dels desitjos personals sense transformacions en la vida pública.

Posem per exemple l'avenç del fonamentalisme religiós amb serioses conseqüències per a la societat. L'esfera privada de la religió és perceptible també en les manifestacions públiques de temes d'interès general. Les qüestions sobre les quals les autoritats religioses prioritzen opinar públicament són l'avortament, els mètodes anticonceptius, l'ensenyament obligatori de la religió... No es veuen, en canvi, posicions que tinguin reflex en el canvi de rumb de la política ni en els canvis necessaris per a la construcció d'una societat més justa.

El procés religiós acaba, d'aquesta manera, tornant-se alienant i dificultant, encara més, el seu compromís en la lluita contra la barbàrie de l'exclusió neoliberal.

Paradoxalment, la pràctica evangelitzadora de Jesucrist va ser, essencialment, política, desenvolupada enmig del poble amb una visió de transformació social. Tant és així que, al nostre entendre, desarrelar la mística cristiana d'una pràctica social i política és treballar contra el projecte de Jesús per a la humanitat, el qual té com a essència la promoció de la justícia i l'opció preferencial pels pobres.

Com a contrapunt a la religiositat individualista i del que és privat, que tan bé caracteritza la postmodernitat, trobem experiències que uneixen fe i política en un projecte de canvi i ens fan veure que la fe cristiana no té sentit fora del que és col·lectiu, de la sociabilitat, que és una característica intrínseca de l'ésser humà.

Prova de tot això són les significatives conquestes socials i polítiques que s'han donat a Brasil de bracet amb moviments que alien la religiositat cristiana i la mobilització i organització popular com la Teologia de l'alliberament, les Comunitats eclesials de base i les pastorals socials. Més recentment la creació del moviment nacional “Fe i Política” va sorgir com a enfortiment i adequació d'aquestes pràctiques als nous escenaris polítics, econòmics, socials i culturals, i es tradueix en el comportament de moltes persones públiques cristianes.

L'EXPERIÈNCIA D'UN MANDAT PARTICIPATIU

Va ser en consonància amb aquesta essència política de la fe cristiana que vaig estructurar tot el meu mandat de diputat. Es pot anomenar “col·lectiu, participatiu, democràtic i popular” perquè el meu mandat es basa en l'experiència del “**pressupost participatiu**”. Són ja 12 anys de camí en què cerquem sempre sustentar les bases populars de la nostra acció, fidels al projecte de transformació de la societat a través de l'organització popular d'un procés permanent de formació política.

Prioritzem la presència permanent en les bases i hem recorregut tot l'estat per veure quina és la realitat dels municipis que és on realment viuen les persones, treballen i fan política. A la vegada aquestes mateixes bases participen activament del treball. Desenes de nuclis locals i set pols regionals donen al mandat la descentralització de les accions i decisions. El caràcter col·lectiu i participatiu es reforça encara per un consell polític -format per representants electes de diverses regions de l'estat i dels moviments populars- que es reuneix tres o quatre vegades a l'any i té caràcter deliberatiu sobre les nostres accions, l'actuació parlamentària, i sobre les postures polítiques que assumim.

En el nostre mandat apostem per la mobilització social com a contrapunt al projecte neoliberal. En aquest sentit duem a terme en les comunitats un gran treball de formació i de base. A través de cursos, seminaris, planificacions, fòrums, publicacions diverses i assessoraments treballem per a la creació, creixement i enfortiment de diferents moviments populars de caire social, sindical, i de partit assessorant fins i tot administracions i mandats populars.

Cal també destacar les actuacions que duem a terme conjuntament al moviment Fe i política. El mandat té un equip per a aquesta finalitat i ens alegrem de comptabilitzar que hem ajudat a crear desenes de grups de fe i política en tot l'estat. Fem xerrades i assessorem a grups ja formats i vam participar en la fundació del Centre Nacional de Fe i Política Dom Hélder Câmara.

Estem segurs que a través de les nostres accions de formació i treball de base hem contribuït no sols a l'organització de la societat sinó que hem possibilitat la formació de desenes de líders populars. Molts d'ells són ara als sindicats, al MST, en associacions, a ONGs, són quadres dels partits polítics, alcaldes o consellers, parlamentaris autonòmics o estatals compromesos amb la democràcia participativa en la lluita per la transformació social en “**l'opció pels pobres, contra la pobresa i en favor de la vida**”.

També a l'assemblea legislativa tenim com a nord la defensa de propostes pautades per demandes col·lectives, les quals, per la pertinença social té ampli suport popular. D'altra banda intentem sempre estar atents exercint el nostre paper de fiscalitzadors del poder públic i denunciant les irregularitats que trobem, encara que siguem objecte de pressions i amenaces de mort, com vam viure recentment en la denúncia de policies corruptes i de tortura i violència policial.

El que ens mou per sobre de tot és la defensa intransigent de la justícia i, potser per això, Déu ha col·locat en el nostre camí una missió noble però espinosa: la defensa dels drets fonamentals dels ciutadans a través de la Comissió de Drets Humans de l'Assemblea. En la presidència de la comissió hem lluitat per superar els prejudicis contra aquesta bandera, amb la defensa que **els drets humans són "drets de tots i tots els drets"**. En aquest sentit hem actuat en àrees diverses com habitatge, salut, educació, medi ambient, lluita per la terra i condicions dignes de treball, al marge del combat contra la tortura, la violència, la criminalitat i l'explotació sexual d'infants i adolescents.

Entenem, però, que encara podem fer molt més. Sabem que només superarem l'opressió i l'exclusió social a través de l'"empoderament popular" en què entenem el Parlament com una òptica de mandats populars. Hem de superar la visió d'una democràcia delegativa en favor d'un procés de participació i organització populars. Per això pretenem desenvolupar un projecte específic d'enfortiment de la democràcia directa a través dels Consells de ciutadania.

El punt de partida serà la publicació d'una col·lecció de 10 cartilles amb orientacions per a la creació, participació i fiscalització dels consells de ciutadania.

La idea és aquesta: Aliar la mística, militància i accions concretes per a sumar-nos a milers de persones que encara mantenen encesa la flama de l'esperança que "un altre món és possible". I, en el camí per a la realització d'aquest somni, l'Evangeli serveix de lliçó i exemple. La Bona Nova és font d'inspiració perquè ens desfem dels lligams de la ideologia del nou liberalisme.

A Brasil tenim en vigor un projecte popular per a la consolidació del règim democràtic. Creiem que el govern Lula significa el trencament amb diverses pràctiques de governs anteriors nocives per al poble brasiler. Prova d'això és que no va donar continuïtat a les privatitzacions ni va acceptar l'ALCA, va enfortir el Mercosul, ha fomentat les relacions amb països perifèrics i no ha criminalitzat els moviments socials. La seva reelecció significa la permanència de polítiques públiques en pro dels més desfavorits.

Cal, però, puntualitzar que el govern Lula és un espai en disputa amb profundes contradiccions principalment en relació a la política econòmica. Al nostre entendre, al contrari del que passa amb la política social, l'economia ha estat conduïda amb molts límits com demostra la política de "juros altos" i els successius superàvits primaris. I fem aquesta crítica perquè si no superem aquesta dicotomia entre el que és econòmic i el que és social el govern no provocarà canvis profunds a la societat brasilera.

El camí per a la concepció d'una nova política i d'una religió que inverteixin la lògica de valorar el que és privat i que es tombin cap al que és públic és el del rescat dels veritables valors cristians moguts pel desig de transformar el món i de no acceptació de l'actual realitat de tants abismes socials. Mitjançant opcions innovadores tant en l'àmbit polític com en el religiós es construiran societats fraternes, solidàries i igualitàries, amb una dimensió d'esperança com expressa la segona carta de Pere 3, 13.

Per acabar vull citar un fragment del llibre "Educar en l'esperança en temps de desencant" de Chico Alencar, en el qual l'autor fa una al·lusió a la mort de la política democràtica del bé comú.

NECROLÒGICA

Brasília, un dia qualsevol de la primera dècada del segle XXI.

Ha mort avui, a la capital de la República, donya República Democràtica del Bé Comú, després d'una lenta agonia.

Causa de la mort: Fallada multiorgànica seguida de septicèmia generalitzada.

En aquesta etapa terminal, el seu executiu només executava a sang freda, el legislatiu només en benefici propi i el judicial trigava i no fallava. La infecció en el règim representatiu era crònica. Donya Política, alguns anys abans de morir, ja exhalava, a la seva habitació de moribunda, una ferum insuportable. Les despeses van ser pagades per grans empresaris privats.

Al funeral de Donya Política van assistir-hi grans personalitats del país. El president de la República va concedir una animada entrevista als corresponents estrangers on deia que coneixia la difunta des dels temps de la Grècia antiga, quan era considerada amiga fidel de tothom, tret dels esclaus, de les dones i dels estrangers.

Senadors de cabells blancs, entristits, confabulaven en el funeral. Els adversaris que feia poc rivalitzaven per veure qui era més canalla, acostaven postures i canviaven algunes idees.

També hi van aparèixer alguns representants de l'esquerra. Les llàgrimes sinceres per la mort de Donya República Democràtica no van durar gaire temps. Es van anar assecant i la perplexitat va donar lloc a un inusitat conformisme a l'estil "la vida és així" i "Déu sap el que fa".

-La qüestió és tirar endavant, ens acostumarem a la seva absència -va dir un diputat, líder estudiantil de fa 30 anys amb un cos trenta quilos més pesat.

Les corones de flors omplien la capella. Les més vistoses duien la signatura FMI i Banc Mundial. El president dels Estats Units va enviar missatges en què afirmava que sabia què sentien els brasilers, ja que el seu país ja havia viscut aquesta pèrdua fa molt de temps. El poble nord-americà s'hi havia sobreposat amb el consum compulsiu d'hamburgueses, coca-coles, drogues, sexe i targetes de crèdit. Periodistes de molta audiència explicaven a la televisió que ja s'esperava la seva mort ja que Donya República era massa gran i ja no complia una funció rellevant en el món globalitzat del capital volàtil, dels fluxos especulatius sense frontera i dels internautes egocentrats del ciberespai.

L'enterrament es farà al panteó de la família Camaleó (aquella oligarquia pluritècnica que canvia de color segons la situació i segons l'ètica amb moral per a l'ocasió) en el poder fa cinc-cents anys.

La nota discordant de les exèquies va ser la invasió de la capella quan queia la tarda per un nen trapella que va circular entre els presents xiulant la tonada de la cançó "O que será" de Chico Buarque. Els encarregats de la seguretat el van foragitar enmig de la nit.

Al llibre de condolences, sense signatura, es va trobar un estrany missatge: Aquesta política, que ja va tard, no és la democràcia del bé comú, n'és una paròdia nascuda en el ventre neoliberal de la cultura narcisista, de la destrucció de la persona com a agent de la història. Qui va morir, sense merèixer planys ni vetlla, va ser la política despolititzada de delegació, de desinformació, de submissió del poble com a mà d'obra dels malfactors de coll blanc.

Donya Política Democràtica del Bé Comú és viva i se l'ha vist, plena d'energia, en un campament dels "Sem terra", a la bona lluita sindical, a les comunitats pobres que s'organitzen, a les escoles de formació populars, a la solidaritat amb els pobres, en aquells que mantenen la utopia comú de noves i frateres relacions humanes i socials.